

Na drugi strani pa delo prof. Žontarja študentov ne bo povsem zadovoljilo, saj od uporabnika ponekod vendarle zahteva določeno, celo specifično predznanje ali že kar delovne izkušnje. V prvi vrsti mislim na vizualne predstave o gradivu in pripomočkih za uporabo, ker jih knjiga ne ponuja. Če je pri obravnavi posameznih zvrsti gradiva še moč pričakovati, da si je študent ustrezno znanje oz. predstave medtem že pridobil, na primer pri uvodu v študij zgodovine in pomožnih zgodovinskih vedah, takšna predpostavka ne velja, denimo, za arhivske pripomočke, zlasti spisovne evidence, za odbiranje in popisovanje arhivskega gradiva. Ta del knjige ostaja brez ustreznih slikovnih prilog in konkretnih primerov za študenta teže razumljiv. Za ustrezno razumevanje snovi bo uporabnik skratka pogrešal priloge, kakršne vsebuje srednješolski učbenik Arhivistika izpred dvajsetih let.

"Arhivska veda v 20. stoletju" oznako visokošolski učbenik vsekakor zasluži, saj, kot rečeno, presega uporabnost in preglednost slovenskih zgodovinskih učbenikov, kakor tudi obeh dosedanjih temeljnih arhivističnih učnih pripomočkov. Tako se je že v tem študijskem letu znašla prav pri vrhu predpisane literature za predmet Arhivistika na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, četudi ne more povsem nadomestiti drugih, že doslej priporočenih temeljnih del. Upravičeno pa lahko pričakujemo, da bodo generacije študentov po knjigi posegale dlje in vsaj tako množično kakor po njenih prej omenjenih predhodnikih.

Boris Golec

Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju: Standardi materialnega varovanja, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2004, 224 strani.

Muzeji, galerije, arhivi, knjižnice in druge ustanove predmete likovne in kulturne dediščine, ki jih zbirajo in hranijo, pogosto tudi razstavljajo, s tem pa omogočajo izobraževanje širše javnosti. Ob tem lahko nastanejo številne poškodbe na razstavljenem gradivu, če v pripravo razstave vključeni strokovnjaki ne poskrbijo za dovolj visoko stopnjo varnosti. Med najbolj ogroženim so listine in knjige na papirju in pergamentu, fotografije in novejša papirna gradivo iz 20. stoletja. Prav problemu predstavitve in konservacije tega gradiva pred razstavljanjem ter med njim in po njem je bil namenjen mednarodni simpozij *Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju, Standardi materialnega varovanja*, ki je potekal 5. in 6. junija lani. Letos je pod okriljem Arhiva RS in Ministrstva za kulturo RS izšel še zbornik razprav z enakim naslovom. V njem so objavljeni referati vseh predavateljev. Obsežna publikacija –

urednica je dr. Jedert Vodopivec, vodja Centra za konserviranje in restavriranje papirja Arhiva RS – vključuje prevode vseh člankov v slovenščino oziroma angleščino, tako da je dostopna tako našim kot tujim bralcem.

Poleg slovenskih strokovnjakov iz Arhiva RS, Narodne galerije, Narodnega muzeja ter Narodne in univerzitetne knjižnice so se simpozija udeležili priznani strokovnjaki iz uglednih ustanov Evrope. Na spremembe v razumevanju pomembnosti varovanja papirnega gradiva je že v uvodni besedi opozorila dr. Nataša Golob, strokovnjakinja za kodikologijo s Filozofske fakultete v Ljubljani, ki je zapisala: "Prav gotovo bi pred nekaj desetletji z dosti manj skepse javnosti pokazali tudi najbolj dragocene stvaritve in bi se zadovoljili z ne posebno strogimi varnostnimi in klimatskimi pogoji ... Danes bi skrbni lastniki ne dovolili razstavljanja dragocenih objektov in izobraženi kustosti ne bi pristali na razstave, ki bi objektom morebiti škodile." Strokovnjaki se vse bolj zavedajo, da bi bilo potrebno vzpostaviti skupne standarde, ki bi omogočali enotno ravnanje z objekti likovne in kulturne dediščine ne glede na državo. Nekaj poskusov je že bilo narejenih, toda enotnega merila za zdaj še ni. Lanski simpozij je poskus povzetka dosedanjih znanj in določil, daje pa tudi nove predloge za izboljšanje ravnanja z dragoceno dediščino, da bi ta ostala čim dlje nepoškodovana. Zavedati se je treba, da številne ustanove po svetu ne morejo izpolnjevati vseh določil uveljavljenih standardov, kljub temu pa jih lahko imajo za smernice nadaljnjega razvoja. Kar zadeva zahteve za upoštevanje dogovorov med dvema ali več ustanovami, ki si izmenjujejo gradivo, se mora matična ustanova najprej vprašati: "Ali smo sposobni izpolnjevati te standarde? Kakšne so naše razmere za skladiščenje?" kot poudarja Ted Steemers, predsednik ICA/CPTA, mag. Mojca Jenko, vodja Dokumentacijskega oddelka v Narodni galeriji pa opozarja, da je pri pripravi razstave nujno potrebno sodelovanje strokovnjakov, zaposlenih v muzejih, galerijah, arhivih in knjižnicah, ter zunanjih sodelavcev.

Ustanove po svetu organizirajo vse več razstav, ki zahtevajo potovanje izbranih predmetov. Izposoja, prevoz, razmere v razstavnih prostorih lahko povzročijo nepopravljive poškodbe. Da bi čim bolj zmanjšali tveganje, je treba natančno načrtovati posojanje, prevoz, čas razstavljanja, določiti stopnjo svetlobe in vlage, ki je za predmete še dopustna. Prav svetloba je eden izmed dejavnikov, ki najmočneje poškodujejo občutljivo arhivsko gradivo. "Varne osvetlitve ni," poudarja Zoran Milić, vodja konservatorskega oddelka Narodnega muzeja Slovenije: "Stopnja poškodb je odvisna od dovzetnosti materiala za svetlobne poškodbe, valovnih dolžin svetlobe, stopnje osvetljenosti in časa osvetlitve." Osvetljenost papirja ne sme presegati 50 luks, koliko časa na leto je lahko osvetljen določen predmet, pa je odvisno od njegove občutljivosti. Svetloba seveda vpliva tudi na črnila in druga barvila – ta lahko sčasoma zbledijo ali pa nastanejo kake druge spremembe. Posebno obravnavo zahteva tudi pergament, ker je še bolj občutljiv. Če je

listina opremljena s pečatom, ga je potrebno zaščititi na poseben način. Na poškodbe gradiva vplivajo seveda tudi temperatura, vlaga, insoni, mikrobi in same nečistoče v materialu. Zato je izjemnega pomena prav mikroklima, v kateri je določen predmet, natančno razlaga v svojem prispevku dr. Dario Camuffo, direktor raziskav na Inštitutu za atmosfersko fiziko in klimo Nacionalnega raziskovalnega centra v Padovi. Vsak zahteva posebno obravnavo, zato so problematične razstave, na katerih so na enem mestu predstavljeni artefakti različnih lastnosti – kipi, slike, knjige, saj je težko zagotoviti za vse primerne razmere.

Tudi v samih depojih je potrebno poskrbeti, da je gradivo pravilno hranjeno. Kar nekaj člankov opisuje koristne napotke za zasteklitev, pripravo vitrin, zaščito del velikih formatov in izdelavo paspartujev, predvsem pa opozarjajo na škodljive in primerne materiale pri izdelavi. Pogosto namreč prav izbira neprimerne materiala negativno vpliva na arhivsko gradivo in ga poškoduje. Na koncu nekaterih prispevkov so podani tudi naslovi dobaviteljev posebnih materialov, zato ima publikacija tudi praktično vrednost. Da ne gre le za teoretične prispevke o razstavljanju arhivskega in knjižničnega gradiva, dokazujejo tudi objave primerov obrazcev za določitev občutljivosti predmetov, za dovoljeni čas razstavljanja in podobno. To bo v veliko pomoč tistim ustanovam, ki so šele na začetku poti pri izdelavi standardov varovanja.

Posebno mesto v arhivskem in knjižničnem gradivu imajo fotografije. Clara C. von Waldthausen iz Fotorestavratorskega studia C. C. von Waldthausen v Amsterdamu opozarja, da standardov varovanja za fotografije še ni in da so večinoma v uporabi kar tisti za papirno gradivo. Ti seveda za fotografije niso primerni, saj se fizično in kemično razlikujejo od zbirsk grafičnih medijev na papirju. Sestava fotografij se s kemijskimi procesi spreminja, uporaba neprimernih standardov pa lahko na njih pusti hude posledice. Ob tem je treba opozoriti tudi na nove materiale, kot so risbe, narejene s flomastri, saj ti zelo hitro zbledijo. Potrebno je najti ustrezne postopke konservacije in hrambe.

Zanimiv je prispevek dr. Jozefa Hanusa, vodje oddelka za preservacijo Slovaškega nacionalnega arhiva, ki je primerjal zakonodajne predpise o razstavljanju arhivskih dokumentov v 50 državah in ovrednotil poglobitve razlike med njimi. Slovenija je ena redkih držav, ki še nima posebnih predpisov, pravilnik o materialnem varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva pa priporoča uporabo relevantnega standada ISO in priporočil za skladiščenje in razstavljanje arhivskih dokumentov iz Britanskega standarda BS 5454. O pomenu pravnih in metodoloških osnov za izvoz in uvoz kulturnih dobrin piše Elena N. Popova iz Federalne arhivske službe Rusije. Pomembna pobuda, ki ne sme iti mimo nas, je ustanovitev Modrega štita, kulturnega pendanta Rdečemu križu, ki naj bi skrbel za varovanje kulturne dediščine med naravnimi katastrofami in vojnami. Njegova učinkovitost je odvisna od ustanavljanja nacionalnih odborov Modrega štita, ki bodo sposobni izvajati akcije na lokalni, nacionalni ali

regionalni ravni, pravi Marie-Thérèse Varlamoff, direktorica IFLA PAC.

Da se znanje o varovanju kulturne dediščine vse bolj širi in bogati, priča tudi slovarček strokovnih besed, ki je dodan na koncu obsežne publikacije. V njem so zbrani izrazi, povezani z materiali, kemičnimi snovmi in postopki, poškodbami idr., uveljavljeni v krogu strokovnjakov, ker omogoča lažje sporazumevanje. Knjiga je praktičen priročnik za vse ustanove, ki hranijo arhivsko in knjižnično gradivo, ter pomemben korak k oblikovanju bodočih skupnih standardov na mednarodni ravni.

Anabelle Križnar

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor 2004, 423 strani.

V 3. zborniku Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja so objavljeni referati dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike, ki je potekalo od 31. marca 2. aprila 2004 v Radencih. Prispevki so napisani v slovenskem, bosanskem, hrvaškem, srbskem, nemškem ali angleškem jeziku z izvlečki v enakem jeziku, kot so referati, in s prevodom v angleški jezik. Povzetki so v angleškem, nemškem ali slovenskem jeziku. Razdeljeni so na pet vsebinskih sklopov.

Zbornik je izšel v Mariboru leta 2004, obsega 423 strani in je natisnjen v 300 izvodih. Izdal in založil ga je Pokrajinski arhiv Maribor. Zbornik ima enako obliko kot predhodna dva, z ovitkom v barvi, ki iz bele prehaja v modro. Na ovitku je slika računalniškega zaslonca, na katerega je položena slika. Na dnu ovitka je naslov publikacije z letnico izida. Posamezne sklope prispevkov ločuje list z napisom sklopa in obarvanim sklopom. Po svoji obliki je postal zbornik prepoznaven med udeleženci posvetovanj.

V prvem sklopu, **Iz arhivske prakse**, je štirinajst referatov z najširšega področja arhivske prakse:

V prvem referatu **Arhivsko področje in Evropska unija** je mag. Natalija Glažar (Ljubljana) v mesecu pred vstopom Slovenije v Evropsko zvezo predstavila tri vsebinske sklope, ki so pomembni za arhivsko strokovno področje v novih razmerah delovanja in zakonodajne ureditve Evropske unije. Predstavila je delovne skupine in posebne projekte za arhivsko področje, podala pregled razpisanih programov Evropske unije, v katerih lahko kandidiramo za finančno podporo v arhivskih projektih, v zadnjem sklopu pa je predstavila dokumente Evropske skupnosti, ki na kakršen koli način posegajo na arhivsko področje.

Mag. Janez Stare (Ljubljana) je pripravil referat z naslovom **Organizacijski, kadrovske, tehnični in**